

ПРАВОСЛАВНЕ ХРАМОВЕ БУДІВНИЦТВО НА ПІВДНІ УКРАЇНИ У 1734-1775 РР.

(Коваль О.С., аспірантка)
БДПУ, м. Бердянськ, Україна

Вивчення православного храмового будівництва у 1734-1775 рр. дозволяє зробити висновок, що ті землі Півдня, які входили до складу Російської імперії, були розділені в церковно-адміністративному плані між Київською, Переяславською, Білгородською та Воронежською єпархіями, причому територія першої в регіоні скорочувалась на користь інших, і, до того ж, в низці аспектів обмежувалась повноваженнями незалежного від єпархіальної влади Києво-Межигірського ставропігійного монастиря, що, відповідно, вносило зміни в коло учасників процедури надання дозволів на закладку і освячення храмів.

Практика зведення церков на тих землях Півдня, що перебували під зверхністю Петербурга, в чималій мірі залежала не тільки від законодавчого регламентування, але і від цілої низки інших факторів, включно із специфікою адміністративно-територіальних утворень, до складу яких вони належали. Перебування південноукраїнських земель на фронтірі, розширення за їх рахунок державних кордонів Російської імперії і використання цих територій як плацдарму для подальшої експансії зумовлювали високий рівень мілітаризованості регіону, причому з присутністю тут доволі різношерстих мілітарних і парамілітарних формувань, низкою з яких дотримання православ'я проголошувалось засадничим. Тож задля досягнення далекоглядних амбітних геополітичних планів, центральна російська влада використовувала цей релігійний чинник, йшла на зосередження в руках військового керівництва цих одиниць значної реальної влади в церковній сфері і на поступки безпосередньо в питаннях церковного будівництва. Йдеться передусім про військове керівництво як Вольностей Війська Запорозького [2], так і Нової Сербії та Слов'яносербії. В низці випадків це викликало спротив єпархіальних структур, що було проявом намагань відстоювати зверхність духовного відомства у церковній сфері.

Храмова мережа на підросійських південноукраїнських землях у цей період хоча і розширювалась, але в цілому залишалась доволі нерозгалуженою у порівнянні із сусідніми, «старими», більш віддаленими від кордону землями Російської імперії. При цьому є сенс казати більше навіть не про єдину мережу православних храмів регіону, але про мережі, які діяли обособлено в рамках різних адміністративно-територіальних і військових одиниць. І щільність мереж у цих одиницях суттєво відрізнялась, з огляду у тому числі і на підходи до їх формування.

Рівень урбанізованості під російських земель Півдня залишався вкрай низьким [1], тож абсолютна більшість храмів зводилась у сільській місцевості.

Що стосується тієї частини південноукраїнських земель, яка у зазначений період входила до складу Кримського ханства, то ситуація із храмовим будівництвом тут визначалась фірманами султанів, які видавались митрополитам

Готської та Кафської єпархії. Ці фірми забороняли зводити нові православні храми, що звужувало конкретику православного храмового будівництва на землях мусульманської країни до ремонту і перебудови старих складових церковної мережі.

Література

1. Константинова Вікторія. Джерела з соціально-економічної історії міст Південної України останньої чверті XVIII – 1853 р.: Автореф. дис. канд. істор. наук: 07.00.06. / Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 2004. – 21 с.
2. Лыман Игорь. Запорожское казачество и церковь в период Новой Сечи. – Lambert Academic Publishing, 2014. – 188 с.